

Digital mobbing blant barn og ungdom i Norge

En kunnskapsoversikt 2013

Per Hellevik og Carolina Øverlien

Nasjonalt kunnskapssenter
om vold og traumatisk stress a/s

Digital mobbing blant barn og ungdom i Norge
En kunnskapsoversikt 2013

Per Hellevik og Carolina Øverlien

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er et selskap under Unirand AS som er heleid av Universitetet i Oslo. NKVTS består av tidligere Psykososialt senter for flyktninger, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn og deler av Kontoret for katastrofepsykiatri.

Formålet med senteret er:

Å utvikle, vedlikeholde og spre kompetanse og kunnskap som kan bidra til:

- Å redusere helsemessige og sosiale konsekvenser av vold og traumatisk stress
- Å forebygge vold og traumatisk stress

Senterets oppgaver er forskning, utviklingsarbeid, undervisning, formidling og veiledning.

Bak opprettelsen av senteret står:

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Forsvarsdepartementet og Arbeidsdepartementet.

Oslo 2013

ISBN 978-82-8122-065-2 (pdf)

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	5
Summary	7
Bakgrunn	10
Digital mobbing.....	11
Bruk av digitale medier blant norske barn og unge.....	12
Metode.....	13
Resultater.....	13
<i>En ny form for mobbing?</i>	14
<i>Ulike definisjoner og forståelser av digital mobbing</i>	15
Sammenheng mellom tradisjonell og digital mobbing.....	17
Barn og unges opplevelse av digital mobbing.....	18
Hvem er involverte i digital mobbing?.....	19
<i>Utsatte grupper oftere offer for digital mobbing</i>	19
<i>Digital mobbing og funksjonsnedsettelse</i>	21
<i>Digital mobbing og kjønn</i>	22
<i>Digital mobbing og alder</i>	22
Forekomst av digital mobbing.....	23
<i>Forekomst av digital mobbing internasjonalt</i>	23
<i>Forekomst av digital mobbing nasjonalt</i>	24
<i>Skolemiljøundersøkelsen</i>	25
<i>Elevundersøkelsen</i>	26
<i>EU KIDS Online</i>	26
<i>Medietilsynets «Barn og medier»</i>	27
<i>Andre undersøkelser</i>	28
<i>Oppsummering av forekomst</i>	28
Skadevirkninger relatert til digital mobbing.....	29
Forebyggende arbeid	30
Diskusjon.....	32
Behov for videre forskning.....	33
Avslutning	34
Referanseliste	37

Sammendrag

Bakgrunn

På oppdrag fra Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (BLD) jmf. tiltak 19 i regjeringens «Handlingsplan om vold i nære relasjoner 2012», og punkt 3.3.1.1b i oppdragsbrev for 2012 fra Helsedirektoratet, har Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sammenfattet denne kunnskapsoversikten om digital mobbing. Formålet er å se nærmere på hvordan barn og unge i Norge utsettes for mobbing og psykisk vold, voldstrusler, trakassering og seksuell trakassering gjennom digitale medier.

Metode

Dataene brukt i denne kunnskapsstatusen har blitt innhentet gjennom litteratursøk i universitetsbibliotekets søketjeneste Primo. Søketjenesten leter gjennom en rekke e-ressurser, deriblant internasjonale databaser som PubMed, PsycINFO, Embase, Medline, the Cochrane Library, Sage Publications og Google. I tillegg har det blitt gjort flere søk direkte i Google Search og Google Scholar. Søkeordene som ble benyttet var ”digital mobbing/nettmobbing/elektronisk mobbing/internettmobbing/internett trakassering/electronic bullying/cyberbullying/digital bullying/internet bullying/internet harassment/digital harassment/electronic harassment/buylling and digital media/harassment and digital media”. Videre har referanselister i artikler blitt brukt til å identifisere andre relevante artikler.

Forekomst

Tradisjonell mobbing har fått økt oppmerksomhet i senere år, særlig etter at regjeringens «Manifest mot mobbing» ble iverksatt i 2002. Forekomsten av tradisjonell mobbing i Norge har holdt seg forholdsvis stabil i flere år på rundt 5 – 6 prosent. I løpet av de siste årene har det også vært et økt fokus på digital mobbing. Målinger har vist at nesten 5 prosent av barn og ungdom i Norge har opplevd å bli digitalt mobbet i løpet av den siste måneden.

Internasjonale målinger har vist mye høyere forekomst av digital mobbing enn nasjonale målinger. For eksempel fant en litteraturgjennomgang om digital mobbing i USA at 24 prosent av respondenter hadde blitt digitalt mobbet. Dette kan ikke automatisk tilskrives faktiske forskjeller i forekomst ettersom det har blitt brukt ulike definisjoner og ulike krav til hvor ofte hendelsene skal ha skjedd.

Digital mobbing

Det er flere likheter mellom digital og tradisjonell mobbing, og det diskuteres om de to formene for mobbing skal behandles som separate, eller som to deler av samme problem. En sentral forskjell mellom tradisjonell og digital mobbing er muligheten til å mobbe anonymt. Ved tradisjonell mobbing er det vanligvis klart hvem som er mobber og det er også ofte klart hvem som observerer at mobbingen skjer (tilskuere).

Digital mobbing kan skje på flere forskjellige måter, herunder; telefonsamtaler, SMS, video/bildemeldinger, ved bruk av e-post, chatte-tjenester, eller nettsider opprettet for å sverte eller såre noen. Digital mobbing kan også skje gjennom at det postes uønskede bilder eller videoer på internett, uønskede kommentarer på sosiale nettverkssider eller på blogg. Videre kan digital mobbing skje i dataspill og i virtuelle miljøer. Uenighetene rundt hvordan digital mobbing skal defineres og forstås, kompliserer dog forskningen på fenomenet.

Et annet viktig punkt i debatten om tradisjonell og digital mobbing, dreier seg om graden av overlapp mellom de to. Flertallet av studier viser en høy grad av overlapp mellom digital

mobbing og tradisjonell mobbing. Dette kan indikere at den digitale mobbingen er del av en mer omfattende mobbeatferd som utøves på flere ulike måter.

Hvem blir utsatt og hvilke følger har det?

Flere studier har funnet korrelasjon mellom digital mobbing og det å være i en utsatt gruppe, der personer som manglet et støttende og positivt skolemiljø, sosial støtte fra venner, og støttende foreldre var mer utsatt for digital mobbing enn andre. Studier av sammenhengen mellom kjønn, alder og digital mobbing har varierende resultater.

Det er i tillegg flere studier som har funnet at å utsettes for både tradisjonell og digital mobbing kan medføre ekstra belastninger for de utsatte, som depresjon og angst. Det er samtidig vanskelig å fraskille spesifikke skadevirkninger ved digital mobbing fra tradisjonell mobbing.

Veien videre

Det kreves en kontinuerlig og aktiv oppfølging av arbeidet mot mobbing, både digital og tradisjonell. Kommende forskning burde differensiere ulike handlinger og typer atferd innenfor digital aggresjon. Dette vil i større grad avgrense digital mobbing fra andre former for aggresjon og dermed gi oss mer spesifikk kunnskap om fenomenet. Det vil medføre en bedre forståelse av digital mobbing, og i forlengelsen av dette, økt mulighet for forebygging og intervensjon. Forskingen må også omfatte de involvertes opplevelse og forståelse av digital mobbing.

Basert på den gjennomgåtte litteraturen kan følgende hovedpunkter fremsettes:

- Digital mobbing er et problem som berører barn og ungdom i dagens samfunn.
- Det er stor grad av uenighet rundt hva som skal anses som digital mobbing. Et veletablert og felles forståelsesgrunnlag av fenomenet er nødvendig.
- Det er uenighet om forekomst av digital mobbing, men de fleste studier anser digital mobbing i dag som mindre utbredt enn tradisjonell mobbing.
- Foreldre, foresatte og andre voksne vet lite om hva barna deres opplever gjennom bruk av digitale medier.
- Allerede utsatte grupper er i større grad utsatte for digital mobbing enn andre.
- Det er ekstra belastende å utsettes for både digital og tradisjonell mobbing. Det er vanskeligere å påvise spesifikke belastninger tilknyttet kun digital mobbing, men alle former for mobbing har negativ innvirkning på de involvertes livskvalitet.
- Digital mobbing og tradisjonell mobbing henger sammen.
- Det er ikke grunnlag for å si at digital mobbing er i sterk vekst og at det har skapt mange nye mobbeofre.
- Tiltak mot mobbing burde ha et helhetlig fokus på mobbeatferd som inkluderer både tradisjonell og digital mobbing.

Summary

Background

On assignment from The Ministry of Children, Equality and Social Inclusion (BLD) cf. Measure 19 in the Government's "Action Plan against Domestic Violence 2012" and Point 3.3.1.1b in the assignment letter for 2012 from the Health Directorate, the Norwegian Centre for Violence and Traumatic Stress Studies (NKVTS) has summarized this knowledge review about cyberbullying. The purpose was to examine how children and young people in Norway are exposed to bullying and psychological violence, threats of violence, harassment and sexual harassment through digital media.

Method

The data used in this knowledge review have been gathered through searches using the University of Oslo's literature search engine Primo. The search engine looks through a series of e-resources, including international databases such as PubMed, PsycINFO, Embase, Medline, the Cochrane Library, Sage Publications and Google. In addition, several searches were conducted using Google Search and Google Scholar. The keywords used were "digital bullying/cyberbullying/electronic bullying/internet bullying/internet harassment/electronic bullying/cyberbullying/digital bullying/internet bullying/internet harassment/digital harassment/electronic harassment/bullying and digital media/harassment and digital media". Furthermore, reference lists of articles have been used to identify other relevant articles.

Prevalence

Traditional bullying has received increased attention in recent years, especially after the government's "Manifesto against Bullying" was implemented in 2002. The prevalence of traditional bullying in Norway has remained relatively stable for several years at around 5-6 per cent. Over the last few years there has also been an increased focus on cyberbullying. Studies have shown that nearly 5 per cent of children and adolescents in Norway have experienced cyberbullying during the past month.

International research has shown a much higher prevalence of cyberbullying than in Norway. For example, a literature review on cyberbullying in the United States found that 24 per cent of respondents had been cyberbullied. This cannot automatically be attributed to actual differences in prevalence, as different definitions have been used, and different requirements for how often the events had to have taken place for it to be defined as cyberbullying.

Cyberbullying

There are several similarities between traditional bullying and cyberbullying, but it is debatable whether the two forms of bullying should be treated as separate, or as two aspects of the same problem. A key difference between traditional bullying and cyberbullying is the ability to bully anonymously. In traditional bullying, it is usually clear who is bullying and it is usually clear who observes that the bullying occurs (spectators).

Cyberbullying can take several different forms, including phone calls, text-messaging, video/picture messages by e-mail, chat services, or websites created to defame or hurt someone. Cyberbullying can also occur by posting of unwanted images or videos on the

internet, or unwanted comments on social networking sites or blogs. Furthermore, cyberbullying takes place in video games and other virtual environments. Disagreement about how cyberbullying should be defined and understood, however, complicates research on the phenomenon.

Another important point in the debate on traditional and digital bullying concerns the degree of overlap between the two. The majority of studies show a high degree of overlap between cyber-bullying and traditional bullying. This may indicate that the digital bullying is part of a more comprehensive bullying behaviour manifested in different ways.

Who is exposed to cyberbullying and what consequences does it have?

Several studies have found a correlation between cyberbullying and being in an already vulnerable group, i.e. lack of a supportive and positive school environment, lack of social support from friends and parents. Children and adolescents in these groups were more vulnerable to cyberbullying than others. Studies of the relationship between gender, age and cyberbullying show varying results.

In addition, several studies have found that exposure to both traditional and digital bullying may be extra harmful, and may cause issues such as depression and anxiety. At the same time, it is difficult to distinguish the specific effects of cyberbullying from traditional bullying.

The way forward

We need to have a continuous and active monitoring of both traditional bullying and cyberbullying going forward. Future research should differentiate between the various types of actions and behaviours in digital aggression. This will enable us to better separate cyberbullying from other forms of digital aggression, and thus give us more specific knowledge about the phenomenon. This will provide increased opportunities for prevention and intervention

Based on the literature reviewed, , the following main points are put forward:

- Digital bullying is a problem that affects children and young people in today's society.
- There is a great deal of disagreement about what should be considered cyberbullying. A well-established and common understanding of the phenomenon is required.
- There is disagreement about the extent of cyberbullying, but most studies consider cyberbullying less common than traditional bullying.
- Parents, guardians and other adults know little about what their children experience through the use of digital media.
- Already vulnerable groups are more vulnerable to cyberbullying than others.

- It is potentially more harmful to be exposed to both digital and traditional bullying. It is harder to detect specific strains associated to cyberbullying only, but all forms of bullying has a negative impact on those affected.
- Digital bullying and traditional bullying are related.
- There is no basis for saying that cyberbullying is growing rapidly and/or has created many new victims.
- Anti-bullying campaigns should have a holistic focus on bullying behavior that includes both traditional and digital bullying.

Bakgrunn

På oppdrag fra Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet (BLD) jmf. tiltak 19 i regjeringens «Handlingsplan om vold i nære relasjoner 2012», og punkt 3.3.1.1b i oppdragsbrev for 2012 fra Helsedirektoratet, har Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sammenfattet denne kunnskapsoversikten om digital mobbing¹. Formålet er å se nærmere på hvordan barn og unge i Norge utsettes for mobbing og psykisk vold, voldstrusler, trakassering og seksuell trakassering gjennom digitale medier. Videre vil det ses på forekomst av digital mobbing blant barn og ungdom i Norge, og tallene sammenlignes med andre land. Iverksatte tiltak mot digital mobbing i Norge vil også bli gjennomgått.

Digital mobbing har fått mye oppmerksomhet de siste årene. I sammenheng med kraftig økning i bruken av digitale medier, har fokuset på eventuelle negative aspekter ved denne bruken også økt. Spesielt barn og unges bruk av digitale medier har vært omdiskutert, og digital mobbing er et velbrukt begrep i mediene. Samtidig har arbeidet mot «tradisjonell» mobbing vært i fokus, blant annet gjennom regjeringens kampanje «Manifest mot mobbing». Dette er en omfattende anti-mobbing kampanje, der regjeringen har implementert flere krav til kommunene rundt i landet. I 2011 hadde «Manifest mot mobbing»-kampanjen spesielt fokus på digital mobbing.

Det har blitt gjennomført noen undersøkelser som har sett på omfanget av digital mobbing blant barn og ungdom i Norge. Forekomsttallene er lave sammenlignet med tall fra internasjonale studier. Ulik definisjonsbruk og operasjonalisering av digital mobbing kompliserer sammenligningsgrunnlaget mellom ulike studier. Det er viktig at premissene for vår forståelse av digital mobbing er velfunderte, noe som diskuteres i denne kunnskapsoversikten.

Gjennom Opplæringsloven § 9A er skolene pålagt å gi elevene et trygt læringsmiljø. Kunnskapsdepartementet har pålagt skolene å jobbe målrettet mot mobbing, og holdningsendrende kampanjer har vært en sentral del av dette arbeidet. Dagens arbeid mot digital mobbing består i stor grad av opplysnings- og informasjonskampanjer. Dette gjøres

¹ Begrepet «digital mobbing» er omdiskutert. Det er bred enighet om at det omhandler intensjonelle, aggressive handlinger eller atferd utført ved bruk av digitale medier (Mareés & Petermann, 2012), men det diskuteres hvorvidt det skal kreves at handlingene eller atferden må skje gjentatte ganger over tid (Tokunaga, 2010). Diskusjonen gjennomgås i denne kunnskapsoversikten.

gjennom foredrag for elever og foreldre, og gjennom informasjon på internett. Det er blitt etablert flere nettsider som gir barn og ungdom informasjon om hvilke rettigheter de har i en digital hverdag, og hva de kan gjøre for å beskytte seg selv mot negative aspekter ved bruk av digital teknologi.

Digital mobbing

«Tror 13-åring tok sitt eget liv etter grov nettmobbing» (Peters, 2013), «Digital mobbing blant jenter øker kraftig» (Ghalegolabi, 2010), «Stian (14) skulle mobbes til døde» (Ergo & Risa, 2012), og «Digital mobbing er farligst» (Eriksen, 2012) er eksempler på overskrifter i mediene de siste årene. Slike medieoppslag kan gi inntrykk av at digital mobbing er utbredt og i sterk vekst. Overskriftene er ofte baserte på utvalgte tall fra større undersøkelser, eller intervjuer med enkeltpersoner som har blitt utsatt for denne formen for mobbing. Mediene presenterer en virkelighet der ungdom i økende grad utsettes for digital mobbing, samtidig som foreldrene mangler innsikt i hva barna deres opplever. Vi vet at barn og ungdom er storforbrukere av digital teknologi (Statistisk sentralbyrå, 2011). Mobiltelefon, internett og sosiale medier har blitt del av hverdagen for flertallet av barn og unge i Norge (Statistisk sentralbyrå, 2011). Det er viktig at vi har forskningsbasert kunnskap om hvilke konsekvenser, både positive og negative, dette kan medføre.

Mobbing er et alvorlig samfunnsproblem. Flere, blant andre Roland (2011), mener mobbing kan begrenses og motvirkes ved bruk av kunnskap og egnede tiltak. Mobbing skjer på alle arenaer der mennesker møtes, men har fått mest oppmerksomhet i sammenheng med skolegang og på arbeidsplassene (Berthelsen, Skogstad, Lau & Einarsen, 2011; Glasø, Nielsen & Einarsen, 2007; Glasø, Nielsen & Einarsen, 2009; Olweus, 2002; Roland, 2011). Regjeringens kampanje «Manifest mot mobbing» ble lansert i 2002 og har satt problemet på dagsordenen. Kampanjen har som mål at «*Alle barn og unge skal ha et godt og inkluderende oppvekst- og læringsmiljø med nulltoleranse for mobbing*» (Manifest mot mobbing 2011-2014). I 2011 hadde kampanjen spesielt fokus på digital mobbing.

Studier og undersøkelser har vist at barn og ungdom mobber og/eller blir mobbet gjennom digitale medier (Auestad, 2010; Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011; Olweus, 2012; Staksrud, 2011; Wendelborg, 2012). Flere spør seg om digital mobbing skal anses som en egen form for mobbing, eller om det er del av en mer omfattende mobbeatferd tilknyttet

den tradisjonelle mobbingen (Dooley, Pyzalski & Cross, 2009; Pyzalski, 2012; Vanucci, Nocentini, Mazzoni & Menesini, 2012; Wingate, Minney & Guadagno, 2012). Å avdekke eventuelle forskjeller og likheter mellom digital og tradisjonell mobbing er viktig for vår forståelse av problemet, og videre, i tilretteleggingen av tiltak mot slik mobbing. I denne kunnskapsoversikten vil vi derfor se forståelse og forekomst av digital mobbing opp mot kunnskap om tradisjonell mobbing.

Bruk av digitale medier blant norske barn og unge

Medietilsynets rapport «Barn og medier» (2012) viser at 100 prosent av ungdom mellom 15 og 16 år, og 98 prosent av de mellom 12 og 14 år, har mobiltelefon. I gjennomsnitt snakker over halvparten av ungdommen mellom 9 til 19 år i mobiltelefon daglig. I tillegg sender en like stor andel SMS daglig (Statistisk sentralbyrå, 2012). Til sammenligning viser tall fra USA at halvparten av amerikanske tenåringer sender over 1500 meldinger på mobiltelefonen hver måned (Lenhart, Madden, Macgill, & Smith, 2007). Barn og ungdom i Norge er også aktive brukere av internett. I 2011 brukte 80 prosent av de mellom 9 og 19 år internett i gjennomsnitt 109 minutter per dag (Statistisk sentralbyrå, 2012). Mens ungdommene som er 17-18 år gamle i dag startet å bruke internett da de var rundt 10 år, vil dagens nyfødte ha sin første erfaring med bruk av internett allerede i løpet av sitt andre leveår (Staksrud, 2011).

Skolearbeid involverer i økende grad bruk av internett. I regjeringens «Kunnskapsløftet» fra 2006, ble det spesifikt vektlagt at bruk av digitale verktøy skal inngå som en del av grunnferdighetene elevene skal lære på skolen, og dette skal gjelde for alle fag (Bakgrunn for kunnskapsløftet, 2006). Nesten to tredjedeler av barn og unge bruker internett til aktiviteter tilknyttet utdanning, i løpet av en gjennomsnittlig uke (Statistisk sentralbyrå, 2010). Videre viser studier at sosiale relasjoner i barn og unges hverdag overføres til, og videreutvikles på, internett (Lenhart, Madden, Macgill & Smith, 2007; Turkle, 2011). Internett brukes i forlengelse og videreutvikling av ungdommenes eksisterende sosiale nettverk. Den digitale teknologiens inntog i barn og unges liv har ført til at de er konstant tilgjengelige, på godt og vondt (Turkle, 2011).

Metode

Dataene brukt i denne kunnskapsstatusen har blitt innhentet gjennom litteratursøk i universitetsbibliotekets søketjeneste Primo. Søketjenesten leter gjennom en rekke e-ressurser, deriblant internasjonale databaser som PubMed, PsycINFO, Embase, Medline, the Cochrane Library, Sage Publications og Google. I tillegg gjorde vi flere søk direkte i Google Search og Google Scholar. Søkeordene som ble benyttet var ”digital mobbing/nettmobbing/elektronisk mobbing/internettmobbing/internett trakassering/electronic bullying/cyberbullying/digital bullying/internet bullying/internet harassment/digital harassment/electronic harassment/buylling and digital media/harassment and digital media”. Vi brukte også referanselistene i artikler til å identifisere andre relevante artikler.

Gjennom søkene har vi identifisert de mest aktuelle nasjonale og internasjonale studiene på feltet. Med bakgrunn i at digital mobbing-feltet er forholdsvis nytt satte vi oss noen utvalgsriterier før vi begynte søkene. Kriteriene var: publikasjonsdato (nyere er bedre), antall respondenter (flere er bedre), tidsskrift (anerkjente tidsskrifter er bedre), referanser (hyppig refererte artikler er bedre) og sammenlignbarhet med norske barn og ungdom.

Resultater

Tradisjonell mobbing er mobbingen som skjer ansikt-til-ansikt i for eksempel skolegården eller på arbeidsplassen. Typiske former for tradisjonell mobbing er verbale og fysiske overgrep, og sosial utfrysning. Tradisjonell mobbing defineres ofte som: «*En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere andre personer*» (Olweus, 1992: 17). Olweus spesifiserer «negative handlinger» til å være skade eller ubehag som noen med hensikt påfører eller prøver å påføre en annen. Når tradisjonell mobbing defineres er det vanligvis tre hovedelementer som legges til grunn: hensikt om å påføre harme, en ubalanse i maktforholdet, og repetisjon (Hinduja & Patchin, 2009; Vandebosch & Van Cleemput, 2008).

Tradisjonell mobbing har fått økt oppmerksomhet i senere år, særlig etter at regjeringens «Manifest mot mobbing» ble iverksatt i 2002. Forekomsten av mobbing i Norge har holdt seg forholdsvis stabil i flere år. Roland (1999) viser fra undersøkelser gjennomført på 80-tallet at ca. fem prosent av skoleelevene i barne- og ungdomsskolene i Norge, Sverige, Danmark og Finland ble mobbet ukentlig eller oftere. Målinger av mobbing i Norge i løpet av de siste 12

årene har vist at forekomsten fortsatt er noenlunde stabil. I en nasjonal elevundersøkelse i 2001 opplyste 6,3 prosent at de ble mobbet ukentlig eller oftere. I 2004 hadde denne andelen sunket til 4,9 prosent, mens i 2008 hadde den gått opp igjen til 6,2 prosent (Roland, 2011). Andelen personer som opplyser å mobbe andre har hatt en liknende utvikling. I 2001 var det 2,3 prosent som opplyste at de mobbet andre, i 2004 hadde dette gått ned til 1,9 prosent, mens i 2008 hadde det økt til 3,7 prosent. Tall fra Elevundersøkelsene (Wendelborg, 2012) viser at tallene har holdt seg ganske stabile siden 2008, på rundt 4 prosent, men viser samtidig noe nedgang i andelen personer som mobber andre. Andre studier viser litt høyere tall. WHO så på forekomst av tradisjonell mobbing i en internasjonal undersøkelse om helse blant barn og ungdom (Currie et al., 2012). I Norge hadde i gjennomsnitt 8,5 prosent opplevd å bli mobbet; i Sverige 4 prosent, i Danmark 6,2 prosent, og i Finland 10,5 prosent.

En ny form for mobbing?

Det diskuteres nå om bruken av digitale medier har ført til en ny form for mobbing, digital mobbing. Det er flere likheter mellom digital og tradisjonell mobbing (Dooley, Pyzalski & Cross, 2009; Pyzalski, 2011; Smith, 2012; Tokunaga, 2010). De tre hovedelementene i definisjon av tradisjonell mobbing (hensikt om å påføre harme, en ubalanse i maktforholdet, og repetisjon) har likevel vist seg vanskelige å overføre til digital mobbing: Vandebosch og Van Cleemput (2008) påpeker at hensikt om å påføre harme må være forstått på denne måte, både av offer og utøver. Kommunikasjon på internett er ofte tekstbasert, noe som gjør at ironi, sarkasme eller spøk, kan være vanskelig å vurdere. «Jeg bare tullet» kan være argumentasjonen fra utøverens side, men kan oppfattes som mobbing av mottakeren. Skjev balanse i maktforholdet mellom mobber og mobbeoffer i tradisjonell mobbing, knyttes oftest til forskjeller i fysikk eller sosiale ferdigheter. Ved digital mobbing knyttes dette mer til ferdigheter i bruk av internett og digital teknologi. Dette kan gjøre det vanskeligere å identifisere utøver og offer i forhold til den klassiske forståelsen av rollene. Kravet om repetisjon er også problematisk. En harmful tekst eller et harmfult bilde kan videresendes til hundrevis av andre i løpet av svært kort tid. Én enkelt handling kan dermed ha omfattende følger (Pelfrey & Weber, 2013).

Den største forskjellen på tradisjonell mobbing og digital mobbing er likevel muligheten til å mobbe anonymt. Ved tradisjonell mobbing er det vanligvis klart hvem som er mobber og det er også ofte klart hvem som observerer at mobbingen skjer (tilskuere) (Dooley, Pyzalski &

Cross, 2009). På grunn av digitale mediers muligheter for anonymitet kan mobberen påføre skade/ubehag uten at mobbeofferet vet hvem som står bak. I tillegg kan svært mange følge med på mobbingen hvis det skjer gjennom offentlige eller delvis offentlige medier, som blogg, Facebook, Twitter etc. På denne måten er det langt flere som kan være vitne til trakasseringen av mobbeofferet, noe som kan være en ekstra belastning for personen (Tokanagu, 2010).

Den teknologiske utviklingen, sammen med økt bruk av digitale tjenester, gjør at metodene for digital mobbing er i stadig utvikling og endring (Paul, Smith og Blumberg, 2012). Dette gjør det vanskeligere å definere hva digital mobbing er, og omfanget av problemet. Rivers, Chesney og Coyne (2011) viser til at digital mobbing kan skje på flere forskjellige måter, herunder; telefonsamtaler, SMS, video/bildemeldinger, ved bruk av e-post, chatte-tjenester, eller nettsider opprettet for å sverte eller såre noen. Digital mobbing kan også skje gjennom at det postes uønskede bilder eller videoer på internett, uønskede kommentarer på sosiale nettverkssider eller på blogg. Videre kan digital mobbing skje i dataspill og i virtuelle miljøer. Fremtidig utvikling av digital teknologi vil gi nye arenaer for digital mobbing.

Ulike definisjoner og forståelser av digital mobbing

Uenighetene rundt hvordan digital mobbing skal defineres og forstås, kompliserer forskningen på fenomenet (Tokunaga, 2010). Konseptuelle og operasjonelle forskjeller i definisjonene medfører at forskere studerer ulike fenomener, men under samme begrepsparaply (Berne et al., 2012). Det vil ikke kunne utvikles valide og reliable mål på digital mobbing uten at vi har konseptualiseringer som deler felles forståelsesgrunnlag, og som det er enighet om blant forskere.

Det finnes følgelig en rekke ulike definisjoner av digital mobbing (Wingate, Minney & Guadagno, 2012). Mareés og Petermann (2012) påpeker at de fleste definisjonene har til felles at det dreier seg om intensjonelle, gjentatte, og aggressive, handlinger eller atferd, utført av en gruppe eller av et individ der informasjon- og kommunikasjonsteknologi (IKT) benyttes. Handlingene utøves mot et offer som ikke kan forsvare seg selv eller avbryte mobbingen. Tokanuga (2010) påpeker at definisjonene oftest varierer i grad av detaljer om hvem som deltar i mobbingen (grupper eller enkeltindivider), og i krav til at handlingene er overlagte og gjentatte over tid. Definisjonene varierer også i hvor spesifikk eller hvor bred definisjonen er, og i tillegg om handlingene må gjentas eller ikke.

Definisjonene varierer også i sin bruk av tradisjonell mobbing som utgangspunkt for forståelsen av digital mobbing. Li (2008) definerer digital mobbing som «mobbing via elektroniske verktøy». Denne definisjonen medfører en antakelse om at begrepet «mobbing» er selvforklarende, og at digital og tradisjonell mobbing er samme fenomen, men at det benyttes ulike kanaler for utøvelsen av de aggressive handlingene. Dooley, Pyzalski og Cross (2009) definerer digital mobbing som tilsiktet og gjentatt bruk av frykt eller ydmykelse, for å true et offer og utvise overlegenhet over elektroniske medier. I denne definisjonen inkluderes kravet om at handlingene skal være gjentatte for at det skal anses som mobbing. Willard (2007) på den andre siden definerer digital mobbing ved å henvise til spesifikk atferd, uten å henvise til tradisjonell mobbing. Han anser digital mobbing som det å bruke internett eller andre digitale kommunikasjonsmedier til å sende eller poste harmful tekst eller harmful bilder.

En av de mest brukte definisjonene på digital mobbing finner vi hos Smith et al. (2008): “*An aggressive, intentional act carried out by a group or individual, using electronic forms of contact, repeatedly and over time against a victim who cannot easily defend him or herself* (s. 376)”. Dette er en videreføring av Olweus’ definisjon av tradisjonell mobbing, med et tillegg som spesifiserer at det gjelder bruk av elektroniske kontaktformer. En annen mye brukt definisjon er Hinduja og Patchins’ (2009): “*Cyberbullying is willful and repeated harm inflicted through the use of computers, cell phones, and other electronic devices*”. I senere tid har de inkludert det å legge ut noe om en person på internett som den personen ikke liker, da ikke nødvendigvis gjentatte ganger. Denne definisjonen av digital mobbing har blitt brukt i flere spørreundersøkelser som har vist seg å være reliable og valide (Hinduja & Patchin, 2012).

Law, Shapka, Domene og Gagné (2012) så på hvordan ungdom selv beskrev og forstod tradisjonell og digital mobbing. De fant at ved tradisjonell mobbing var rollene avklarte (offer og mobber). Ved digital mobbing ble det ikke differensiert mellom offer og mobber, men i større grad lagt vekt på at det var ulike former for digital aggresjon (for eksempel sende meldinger, poste bilder). Law, Shapka, Domene og Gagné (2012) argumenterer for at personer som utsettes for digital aggresjon i større grad kan svare med aggresjon tilbake. Dette fordi de ikke står ansikt-til-ansikt med utøveren, og dermed er mer komfortable med å besvare aggresjonen. I forlengelsen av dette kan rollene bli uklare ved at begge parter i

konflikten kan sies å være både utøvere og ofre. Videre anså utøverne av digital aggresjon handlingene i langt større grad som reaktive, i motsetning til proaktive. De anså altså handlingene som svar på noe utøvd mot dem. Disse funnene ble støttet i en senere studie av Law, Shapka, Hymel, Olson og Waterhouse (2012).

Sammenheng mellom tradisjonell og digital mobbing

Et annet viktig punkt i debatten om tradisjonell og digital mobbing, dreier seg om graden av overlapp mellom de to. I Olweus' (2012) studier fra amerikanske skoler mellom 2006 og 2010 var 88 prosent av de som var involverte i digital mobbing også involvert i tradisjonell mobbing. I hans studier av norske skoler i samme tidsrom, ble 93 prosent av de som ble digitalt mobbet også tradisjonelt mobbet. For de som mobbet andre var andelen 91 prosent. Olweus argumenterer for at dette indikerer at digital mobbing er en del av den tradisjonelle mobbingen og ikke et separat fenomen. Andre lignende funn støtter dette. Menesini, Calussi, og Nocentini (2012) fant en korrelasjon på .57 mellom digital og tradisjonell mobbing for de som ble mobbet. Hos de som mobbet andre var denne korrelasjonen .71. Williams og Guerra (2007) fant at mobbing av andre hadde en korrelasjon på .66 mellom fysisk og digital mobbing, og .87 mellom verbal og digital mobbing. Gradinger, Stroheimer og Spiel (2009) fant at en overvekt av de som ble utsatt for digital mobbing også ble utsatt for tradisjonell mobbing. Det samme gjaldt for de som mobbet andre. Hinduja og Patchin (2010) fant at nesten to tredjedeler av de som opplyste å ha blitt mobbet digitalt sist måned, også hadde blitt mobbet på skolen i den samme tidsperioden. I tillegg opplyste over tre fjerdedeler av mobberne at de mobbet både digitalt og på skolen. Schneider, O'Donnel, Stueve og Coulter (2012) fant en overlapp på 59,7 prosent. Bare 6,4 prosent av mobbeofrene var utsatt for kun digital mobbing. Livingstone, Haddon, Görzig, og Ólafsson (2011) fant i EU Kids Online II at 55 prosent av de som ble digitalt mobbet også ble tradisjonelt mobbet. Av de som digitalt mobbet andre var det 56 prosent som også utsatte andre for tradisjonell mobbing.

Andre studier har funnet en lavere grad av overlapp mellom digital mobbing og tradisjonell mobbing. Ybarra, Diener-West og Leaf (2007) fant at 64 prosent av de som ble digitalt mobbet, ikke ble tradisjonelt mobbet. I Elevundersøkelsen fra 2012 opplyste 35 prosent av de som ble digitalt mobbet at de også ble tradisjonelt mobbet (Wendelborg, 2012). Låftman, Modin og Østberg (2013) fant en overlapp på 25 prosent. Flertallet av studier viser likevel en høy grad av overlapp mellom digital mobbing og tradisjonell mobbing. Dette kan indikere at

den digitale mobbingen er del av en mer omfattende mobbeatferd som utøves på flere ulike måter. Noen forskere mener at arbeidet mot digital mobbing må inngå som en del av et større anti-mobbearbeid og ikke bare ha fokus på den digitale delen av mobbingen (Livingstone, Haddon, Görzig, og Ólafsson, 2011; Olweus, 2012; Patchin & Hinduja, 2012; Smith, 2012). Studier (Law, Shapka, Domene & Gagné, 2012; Law, Shapka, Hymel, Olson & Waterhouse, 2012) viser også at det finnes flere former for digital aggresjon og at ikke alle disse inngår som mobbeatferd. Å forstå bakgrunnen for ulike aggressive handlinger gjennom bruk av digitale medier er sentralt i utarbeidelsen av forebyggende og intervensjonerende programmer. Det er viktig at ikke digital aggresjon automatisk defineres som digital mobbing.

Barn og unges opplevelse av digital mobbing

Jens Nærbøe, universitetslektor ved Universitetet i Agder, gjennomførte i 2011 en kvalitativ studie der unge jenter beskrev erfaringer med aggresjon, trakassering og mobbing på internett (Nærbøe, 2011). Nærbøe intervjuet 30 jenter på 9. og 10. klassetrinn ved fem skoler i Sør-Norge. Alle respondentene hadde erfaringer med trakassering og mobbing på internett. Han fant at den sosiale interaksjonen på internett var omfattende, opptil flere lange perioder hver dag. Nærbøe fant videre at tekstbasert kommunikasjon og bruk av bilder ofte førte til misforståelser og konflikter, noe som førte til eskalering av konflikter begrunnet i forholdsvis trivielle uenigheter. I tillegg ble utenforstående ofte trukket med i konflikten. Trakasseringen og mobbingen bestod gjerne av banning og seksualiserte ord som «hore», «ludder», «tøs» osv. I tillegg fant Nærbøe at jentene som var involvert i digital mobbing ofte ble sjokkerte da de ble ansett som mobbere. De unnskyldte seg ofte med at de bare tullet. Nærbøe stiller spørsmålet om «... manglende sosial kompetanse kan danne grunnlag for stressrelatert aggresjon også på internett?» (Nærbøe, 2011: 21). Flere av respondentene benyttet seg noen ganger av falsk identitet når de mobbet andre. Videre gav de denne nettidentiteten ansvaret for handlingene slik at de selv fraskrev seg ansvaret for trakasseringen og mobbingen. Tilslutt hevdet de fleste av informantene at foreldrene ikke var klar over hva som foregikk på internett.

En amerikansk studie så på hvordan videregående elever håndterte det å bli utsatt for digital mobbing (Parris, Varjas, Meyers, & Cutts, 2011). I studien rapporterte ungdommene tre former for forsøk på håndtering: reaktiv håndtering, preventiv håndtering, og at det ikke var mulig å gjøre noe for å forhindre mobbingen. Den reaktive håndteringen innebar unngåelse, aksept, bortforklaring, og det å søke sosial støtte. Unngåelse skjedde gjennom for eksempel å

slette meldinger, slette profilen sin, og/eller blokkere telefonnumre. Aksept innebar at den utsatte anerkjente at mobbingen fant sted, forsøkte ikke å bry seg, og gikk videre. Bortforklaring innebar at offeret begrunnet mobbingen som tåpelig, og/eller at det var mobberen som hadde et problem. Sosial støtte ble brukt til å søke råd eller hjelp hos andre, for eksempel venner, foreldre eller andre voksne. Den preventive håndteringen ble gjennomført ved å snakke ansikt-til-ansikt med den potensielle mobberen, og å øke egen sikkerhet og bevissthet. Ved å snakke ansikt-til-ansikt kunne konflikter løses uten at det oppstod misforståelser. Spesielt tekstbasert kommunikasjon kunne føre til misforståelser og eskalering av mindre konflikter. Økt sikkerhet og bevissthet innebar å passe på sine passord, være bevisst hvem man godtok venneforespørsler fra, og å være bevisst at digital mobbing foregikk. Tilslutt rapporterte noen at de ikke trodde digital mobbing kunne forhindres. Dette på grunn av anonymitet, og muligheter til å omgå diverse tiltak for å stanse mobbingen.

Både i Nærbøes (2011) og Parris, Varjas, Mayers og Cutts (2011) studier framkom det at foreldre i liten grad var klare over hva barna opplevde gjennom digitale medier. At barna ikke sa noe om mobbingen til foreldrene sine, kunne skyldes redsel for at tilgangen til digitale medier skulle fratras dem, men også manglende tro på at den digitale mobbingen kunne stoppes (Parris, Varjas, Meyers, & Cutts, 2011). Studier har funnet at barn og unge i liten grad forteller voksne om sin bruk av digitale medier (Slonje & Smith, 2008). Samtidig er digitale medier en arena som er vanskelig for voksne å kontrollere, noe som medfører at voksne har liten innsikt i barn og unges bruk av digitale medier (Barn og digitale medier, 2010).

Hvem er involverte i digital mobbing?

Utsatte grupper oftere offer for digital mobbing

I likhet med andre sosiale og atferdsmessige problemer, er det en korrelasjon mellom digital mobbing og det å være i en utsatt gruppe (Cassidy, Jackson, & Brown, 2009; Fanta, Demetriou & Hawa, 2012; Kowalski, Morgan, & Limber, 2012). Fanta, Demetriou og Hawa (2012) fant at personer som manglet et støttende og positivt skolemiljø, sosial støtte fra venner, og støttende foreldre var mer utsatt for digital mobbing enn andre. Spesielt støtte fra foreldre, var en viktig faktor for tilstedeværelsen/fraværet av digital mobbing. Studier har også vist at rollene elever hadde i tradisjonell mobbing ved skolen (offer/utøver) ofte ble gjenspeilet i rollene de hadde innen digital mobbing (Cassidy, Jackson, & Brown, 2009;

Juvonen & Gross 2008; Kowalski, Morgan, & Limber, 2012; Monks, Robinson & Worlidge, 2012). Det er verdt å notere at Kowalski, Morgan og Limber (2012) fant at det å mobbe andre gjennom digitale medier så ut til å øke sannsynligheten for selv å bli offer for digital mobbing. Smith et al. (2008) fant at mange ofre for tradisjonell mobbing var utøvere av digital mobbing. Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla og Daciuk (2012) fant at kategorien mobber-offer (en person som er både mobber og offer) var den største gruppen blant de som var involverte i digital mobbing, hele 25,7 prosent rapporterte å ha både mobbet og blitt utsatt for mobbing digitalt.

Lester, Cross og Shaw (2012) analyserte longitudinelle data om digital mobbing innsamlet mellom 2005-2007. De fant også korrelasjon mellom tradisjonell og digital mobbing, men det var kun ved tradisjonell mobbing at den avvikende atferden eskalerte til andre former for problemer, som avvikende og kriminell atferd. Denne sammenhengen fant de ikke ved digital mobbing alene. Lester, Cross og Shaw (2012) anbefaler at eventuelle tiltak mot digital mobbing burde fokusere på den tradisjonelle mobbingen.

Pelfrey og Weber (2012) fant blant amerikanske ungdom- og videregående elever signifikante sammenhenger mellom rusmisbruk, deltakelse i vold i skolen, det å være offer for tradisjonell mobbing, og det å være offer for digital mobbing. De fant også at afrikansk-amerikanske elever i større grad var ofre for digital mobbing. Disse sammenhengene var også til stede hos de som utsatte andre for digital mobbing. Schneider, O'Donnel, Stueve og Coulter (2012) fant blant amerikanske videregående elever at det var langt høyere andel ikke-heterofile enn heterofile som ble digitalt mobbet (10,5 prosent mot 6,0 prosent). Elever som rapporterte lav tilknytning til skolen var også mer utsatt for digital mobbing. Vazsonyi, Machackova, Sevcikova, Smahel og Cerna (2012) så på hvordan lav selvkontroll innvirket i forhold til det å mobbe andre på nett. De fant at lav selvkontroll korrelerte både med å bli digitalt mobbet, og å digitalt mobbe andre. Den sterkeste sammenhengen fant de mellom det å bli tradisjonelt mobbet og det å bli digitalt mobbet. Også hos de som mobbet andre var denne sammenhengen sterk. I tillegg fant Smith et al. (2008) at ofre for digital mobbing brukte mer tid på internett enn de som ikke var ofre for slik mobbing.

Studier har også vist at de som utsettes for digital mobbing ofte har en høyere risikoatferd i sin bruk av digitale medier enn andre (Casas, Del Rey & Ortega-Ruiz, 2013; Hinduja &

Patchin, 2009). Slik risikoatferd inkluderer manglende kontroll rundt deling av personlig informasjon og passord, svært høy grad av internettbruk, kontakt med fremmede på internett, deling av seksualisert materiale, og tidligere involvering i digital mobbing (Casas, Del Rey & Ortega-Ruiz, 2013; Walrave & Heirman, 2011). Det er derfor viktig at barn og ungdom (og voksne) lærer seg grunnleggende regler for bruk av digitale medier. Hvordan man forholder seg til anonymitet, permanens av data, persondata og kommunikasjon er grunnleggende aspekter ved bruk av digitale medier. Dette må læres. Denne kunnskapen må inngå i arbeidet mot digital mobbing.

Digital mobbing og funksjonsnedsettelse

Studier har vist at barn og ungdom med funksjonsnedsettelse² i noe større grad er utsatt for mobbing og vold enn barn uten (Jones, Bellis, Wood, Hughes, McCoy et al. 2012; Rose, Monda-Amaya & Espelage, 2010; Sentenac, Arnaud, Gavin, Molcho, Gabhainn & Godeau, 2011). Det har likevel blitt forsket lite på eventuelle sammenhenger mellom funksjonsnedsettelse og digital mobbing. Didden, Scholte, Korzilius, De Moor, Vermeulen et al. (2009) fant i en studie av ungdom med funksjonsnedsettelse i alderen 12 til 19 år, at 22 prosent av ungdommene hadde blitt digitalt mobbet én gang i måneden eller oftere mens 9 prosent hadde blitt digitalt mobbet én eller flere ganger i uken. Videre fant de at 16 prosent hadde digitalt mobbet andre én gang i måneden eller oftere mens 4 prosent hadde digitalt mobbet andre én gang i uken eller oftere. De fant også en sammenheng mellom lav IQ og ADHD, og digital mobbing. I studien påpekte de at forekomsten av digital mobbing blant barn og ungdom med funksjonsnedsettelse, var på samme nivå som forekomst av digital mobbing blant barn og ungdom generelt.

Didden, Scholte, Korzilius, De Moor, Vermeulen et al. (2009) trakk frem at barn og ungdom med funksjonsnedsettelse har spesielt behov for opplæring i bruk av internett og andre digitale verktøy. De trakk videre fram at skole og foreldre må jobbe sammen for å identifisere, forhindre og forebygge digital mobbing blant barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. Rose, Monda-Amaya og Espelage (2010) foreslo lignende tiltak, med fokus på opplæring, informering, holdningsendring og forebyggende programmer. Tiltak må rettes mot barn og

² Barneombudet definerer funksjonsnedsettelse som «... tap av eller skade på en kroppsdel eller i en av kroppens funksjoner. Dette kan f.eks dreie seg om nedsatt bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, nedsatt kognitiv funksjon, eller ulike funksjonsnedsettelse pga allergi, hjerte- og lungesykdommer.» (barneombudet.no)

ungdom med funksjonsnedsettelse, men også mot foreldre, skolens ansatte, andre elever og samfunnet generelt.

Digital mobbing og kjønn

Flere studier har sett etter sammenhenger mellom kjønn og digital mobbing, men resultatene er uklare. I Skolemiljøundersøkelsen fra 2008, var det 10,3 prosent av guttene som hadde opplevd å bli digitalt mobbet, mens 11,3 prosent av jentene hadde opplevd dette. Blant guttene var det 9,5 prosent som svarte at de hadde mobbet andre digitalt, blant jentene var det 8,4 prosent som svarte det samme. Det var altså små kjønnsmessige forskjeller ved involvering i digital mobbing. Det er likevel verdt å merke seg at det var flest gutter som ble mobbet gjennom mobiltelefon mens det var flest jenter som ble mobbet på internett (Auestad, 2010). I Elevundersøkelsen fra 2012, var det flere gutter enn jenter som opplyste å bli digitalt mobbet. Det vises ikke til faktiske tall for denne forskjellen (Wendelborg, 2012).

Både Dehue, Bolman og Vollink (2008), Görzig (2011), Kowalski, Morgan og Limber (2012) og Låftman, Modin og Østberg (2013) fant at flere gutter enn jenter digitalt mobbet andre, og at det var flere jenter enn gutter som var ofre for digital mobbing. Fanti, Demetriou og Hawa (2012) og Popovic-Citic, Djuric og Cvetkovic (2011) fant at det var flest gutter som digitalt mobbet, men fant samtidig et flertall av gutter blant ofrene. I en studie av Gradinger, Stroheimer og Spiel (2009) var det flest gutter som digitalt mobbet andre, men lik fordeling mellom gutter og jenter som ble digitalt mobbet. Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla og Daciuk (2012) og Monks, Robinson og Worlidge (2012) fant ingen kjønnsforskjeller ved digital mobbing. Hinduja og Patchin (2010) fant at et flertall jenter både ble digitalt mobbet og digitalt mobbet andre.

Digital mobbing og alder

Studier av sammenhengen mellom alder og digital mobbing har også varierende resultater. Elevundersøkelsen for 2012 fant at andelen digital mobbing økte i takt med alder, flatet så ut ved 10. klassetrinn og ble deretter redusert (Wendelborg, 2012). I Skolemiljøundersøkelsen for 2008 var det færre av elevene i 5. til 7. klasse som var involvert i digital mobbing enn de blant de eldre elevene i 8. til 9. klasse (Auestad, 2010). Hos Låftman, Modin og Østberg (2013) var det flere 15-16 åringer som var involvert i digital mobbing enn 17-18 åringer. Calvete, Orue, Estéves, Villardón og Padilla (2010) fant en liknende tendens da de så på

andelen elever som ble digital mobbet blant 12 til 17-åringer. Graden av digital mobbing økte med alderen, men sank så igjen blant de eldste elevene. Williams og Guerra (2007) fant samme tendenser hos elver i 5., 8. og 11. klassetrinn. Mishna, Khoury-Kassabri, Gadalla og Daciuk (2012) fant på den andre siden at graden av digital mobbing økte med alder uten noen nedgang hos de eldste. Samtidig er det flere studier som ikke har funnet noen klar sammenheng mellom alder og digital mobbing (Katzner, Fetchenhauer & Belschak, 2009; Monks, Robinson & Worlidge, 2012; Smith et al., 2008).

Forekomst av digital mobbing

Tall for omfang og forekomst av digital mobbing varierer mellom ulike studier. Noe av bakgrunnen til dette er den varierende bruken av ulike definisjoner og operasjonaliseringer av fenomenet. Dette gjør at prevalenstillene differerer, noe som kommer tydelig frem når man ser på internasjonal forskning og sammenligner resultater mellom ulike land.

Forekomst av digital mobbing internasjonalt

Hinduja og Patchin (2012) gjennomgikk 35 artikler publisert før 2011 i en litteraturgjennomgang om digital mobbing. Andelen respondenter som opplyste at de hadde blitt digitalt mobbet varierte fra 5,5 prosent til 72 prosent, med et gjennomsnitt på 24 prosent. Et flertall av studiene (N=22) fant en forekomst av digital mobbing på mellom seks til 30 prosent. Videre viste litteraturgjennomgangen en forekomst på 3 prosent til 44,1 prosent, med et gjennomsnitt på 18 prosent, for digital mobbing av andre (Hinduja & Patchin, 2012).

I egne studier fant Patchin og Hinduja (2010) en livstidsprevalens for å ha blitt digitalt mobbet på mellom 18,8 prosent og 40,6 prosent, i gjennomsnitt 27,3 prosent. Videre fant de at mellom 11 prosent til 20 prosent, med et gjennomsnitt på 16,8 prosent, opplyste å ha mobbet andre digitalt (Patchin, 2012). I deres nyeste studie fant de at ca. 20 prosent av ungdommer mellom 11 og 18 år hadde vært offer for digital mobbing i løpet av livet sitt. De fant tilsvarende tall for barn og ungdom som opplyste å ha digitalt mobbet andre. Hinduja & Patchin har ikke funnet bevis for noen økning i omfanget av digital mobbing i løpet av de siste 10 årene. De har heller ikke funnet grunnlag for å kunne si at digital mobbing har skapt flere nye mobbeofre (Hinduja & Patchin, 2012).

EU KIDS Online er en serie europeiske undersøkelser av barn og ungdoms bruk av internett. Undersøkelsene har blitt gjennomført i 33 europeiske land og inkluderer totalt 25,000 respondenter. Fordi alle respondentene har besvart samme spørsmål gir dette et godt utgangspunkt for sammenligning mellom ulike land. I gjennomsnitt svarte seks prosent av barn og ungdom i EU at de hadde blitt digitalt mobbet i løpet av det siste året, tre prosent svarte at de hadde mobbet andre på internett og to prosent hadde mobbet andre ved bruk av mobiltelefon (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011). I undersøkelsen ble de skandinaviske landene kategoriserte som høy bruk/høy risiko-land når det gjaldt internettbruk blant barn og ungdom. I tillegg ble Finland klassifisert som et høy bruk/noe risiko-land (Lobe, Livingstone, Ólafsson, & Vodeb, 2011). I Sverige svarte 10,5 prosent av respondentene at de hadde blitt digitalt mobbet i løpet av det siste året. I Danmark hadde 10,8 prosent av ungdommene blitt digitalt mobbet i løpet av det siste året. I Finland hadde 5,4 prosent blitt digitalt mobbet.

Olweus' (2012) gjennomførte i perioden 2006 til 2010 fire forekomstmålinger av digital mobbing blant amerikanske skoleelever. Til sammen 450,490 elever i 3. til 12. klassetrinn, fra 1349 skoler deltok i målingene. I gjennomsnitt svarte 4,4 prosent per år at de hadde blitt digitalt mobbet to eller flere ganger per måned. Schneider, O'Donnel, Stueve og Coulter (2012) gjennomførte en undersøkelse av digital mobbing som omfattet 20,406 skoleelever fra 9. til 12. klassetrinn i Boston, USA. Totalt 15,8 prosent hadde blitt digitalt mobbet i løpet av det siste året. Låftman, Modin og Østberg (2013) benyttet data fra en landsomfattende spørreundersøkelse blant svenske skoler gjennomført i 2008. Totalt deltok 22,544 elever fra 15 til 18 år. Her opplyste fem prosent av elevene at de hadde blitt digitalt mobbet i løpet av det siste året, fire prosent hadde digitalt mobbet andre i løpet av det siste året, to prosent var både mobber og offer.

Forekomst av digital mobbing nasjonalt

Det er gjennomført flere undersøkelser på forekomst av digital mobbing blant barn og ungdom i Norge. «Skolemiljøundersøkelsen», som gjennomføres av Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning ved Universitetet i Stavanger, kartlegger blant annet omfang av psykososiale vansker og mobbing i norske skoler. Undersøkelsen inkluderer spørsmål om digital mobbing. «Elevundersøkelsen» er en landsomfattende undersøkelse som gjennomføres hvert år på grunnskole- og videregående nivå på norske skoler i regi av

Utdanningsdirektoratet. Formålet med disse undersøkelsene er at elever skal få si sin mening om læring og trivsel på skolen. Undersøkelsen inkluderte for første gang i 2012 spørsmål om digital mobbing. EU KIDS Online-undersøkelsene har også blitt gjennomført i Norge. Her inngår en rekke spørsmål om risikoatferd og negative opplevelser ved barn og ungdoms bruk av internett, herunder digital mobbing. «Barn og medier» er Medietilsynets kartlegging av barn og ungdommers bruk av digitale medier. Undersøkelsen har blitt gjennomført i 2008, 2010 og 2012 og er en deskriptiv beskrivelse av barn og ungdoms medievaner. Dette inkluderer opplevelser av og erfaringer med digital mobbing.

Skolemiljøundersøkelsen

Skolemiljøundersøkelsen ble sist gjennomført i 2008. Undersøkelsen ble besvart av elever fra 5. til 9. klassetrinn ved et utvalg skoler (N=2,129). Spørsmål om digital mobbing omhandlet opplevelser gjennom mobiltelefon og/eller internett elevene hadde hatt i løpet av det siste året. Elevene ble spurt om de selv hadde blitt mobbet og/eller mobbet andre.

Det var 3,0 prosent av elevene som hadde opplevd å bli mobbet gjennom samtaler på mobiltelefon hver uke eller oftere mens 7,0 prosent hadde opplevd dette av og til. Videre var det 3,1 prosent av respondentene som hadde opplevd å bli mobbet gjennom tekst på mobiltelefon hver uke eller oftere, mens 6,2 prosent opplevde dette av og til. For mobbing gjennom internett var tallene noe høyere. Her var det 3,6 prosent som hadde opplevd å bli mobbet hver uke eller oftere, mens 10,3 prosent hadde opplevd dette av og til. Totalt svarte 4,2 prosent av elevene at de ble digitalt mobbet (mobiltelefon og/eller internett) hver uke eller oftere.

Tallene for mobbing av andre gjennom digitale medier var forholdsvis like. 3,0 prosent hadde mobbet andre gjennom samtaler på mobiltelefon hver uke eller oftere mens 6,0 prosent svarte at de hadde gjort dette av og til. 3,0 prosent hadde mobbet andre ved tekst på mobiltelefon hver uke eller oftere, 5,9 prosent opplyste å ha gjort dette av og til. Tilslutt var det 3,6 prosent av elevene som svarte at de mobbet andre gjennom internett hver uke eller oftere, 10,5 prosent hadde gjort dette av og til. Totalt svarte 4,1 prosent av elevene at de mobbet andre gjennom digitale medier hver uke eller oftere. I tillegg fant undersøkelsen sammenheng mellom det å bli mobbet digitalt og det å bli mobbet på andre måter, men oppga ikke noe verdi for denne korrelasjonen (Auestad, 2010).

Elevundersøkelsen

Undersøkelsen er obligatorisk for klassetrinnene 7., 10. og VK1, og er frivillig for de resterende klassetrinnene. Totalt deltok 380,183 elever i Elevundersøkelsen for 2012. Spørsmålene om digital mobbing gjaldt det som hadde skjedd på skolen i løpet av de siste månedene. Undersøkelsen viste at 4,9 prosent av elevene hadde opplevd digital mobbing fra elever i klassen 2-3 ganger i måneden eller mer. 4,6 prosent av elevene hadde opplevd det samme fra andre elever på skolen som ikke var i deres egen klasse. Videre hadde 3,7 prosent opplevd digital mobbing fra én eller flere lærere og 3,4 prosent fra andre voksne, 2-3 ganger i måneden eller mer. 4,6 prosent opplyste å ha opplevd digital mobbing fra ukjente.

Når det gjaldt å mobbe andre digitalt, var det 3,8 prosent som hadde gjort dette 2-3 ganger i måneden eller oftere. I undersøkelsen ble elevene også spurt om hvorfor de digitalt mobbet andre. Av disse var det 1 prosent som ønsket å såre andre, 2,8 prosent visste ikke hvorfor de mobbet mens 3,4 prosent gjorde det bare for å tulle (Wendelborg, 2012).

EU KIDS Online

Spørsmålene i undersøkelsene omhandlet ikke bare digital mobbing, men også andre opplevelser respondentene hadde hatt på internett i løpet av de 12 siste månedene. I EU KIDS Online II-undersøkelsen ble Norge klassifisert som et høy bruk/høy risiko-land når det gjaldt bruk av internett. Dette indikerer at barn og ungdom i Norge bruker mye tid på internett, og samtidig er i høy risiko for å oppleve noe negativt som en følge av denne bruken. Også Sverige og Danmark er i denne kategorien. Undersøkelsen viste at det var landene i Skandinavia og deretter Nord-Europa som hadde høyest grad av internettbruk, og internettkunnskap blant barn og deres foreldre.

I boken «Digital mobbing: Hvem, hvor, hvordan, hvorfor – og hva kan voksne gjøre?» (Staksrud, 2013) ses det nærmere på digital mobbing i Norge med bakgrunn i data fra EU Kids Online-undersøkelsene. Her svarte 8 prosent av norske barn at de hadde blitt mobbet gjennom digitale medier i løpet av det siste året (Staksrud, 2013). I underkant av fire prosent av norske barn og unge svarte at de hadde mobbet andre på internett (Görzig, 2011). Videre var norske barn blant de barna i Europa som i størst grad ble utsatt for harmfult innhold på internett, som seksuelt eller voldelig innhold. 23 prosent av norske barn opplyste at de hadde

blitt brydd av noe de hadde sett på internett (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011). Norge var samtidig det landet hvor høyest andel av respondentene opplyste at foreldre hadde regler og restriksjoner for barnas internettbruk.

Medietilsynets «Barn og medier»

Undersøkelsen har blitt gjennomført totalt fem ganger, i 2003, 2006, 2008, 2010 og 2012. Respondentene var mellom 9 og 16 år. Spørsmålene gjaldt opplevelser respondentene hadde hatt i løpet av det siste året og inkluderer spørsmål om digital mobbing.

Det var 15 prosent av barna som hadde opplevd at noen hadde vært slemme med, eller mobbet dem, gjennom digitale medier det siste året. Av disse hadde fem prosent opplevd dette én gang i måneden eller oftere. Å bli truet gjennom digitale medier var det syv prosent som hadde opplevd det siste året, to prosent hadde opplevd dette én gang i måneden eller oftere. Tilslutt var det 11 prosent av barna som hadde opplevd å bli sinte eller triste i løpet av det siste året fordi noen hadde lagt ut et bilde av dem. To prosent hadde opplevd dette én gang i måneden eller oftere.

Barna ble også spurt om de hadde observert at andre hadde blitt utsatt for digital mobbing. Her hadde 31 prosent av barna lagt merke til at andre hadde blitt mobbet på internett eller via mobiltelefon i løpet av det siste året. Av disse hadde 15 prosent lagt merke til at dette hadde skjedd én gang i måneden eller oftere. Til sammen 15 prosent hadde lagt merke til at andre hadde blitt truet gjennom digitale medier det siste året, seks prosent hadde sett at dette hadde skjedd én gang i måneden eller oftere. 23 prosent hadde lagt merke til at det hadde blitt publisert bilder som hadde gjort andre triste eller sinte i løpet av det siste året, ni prosent hadde lagt merke til at dette hadde skjedd én gang i måneden eller oftere. Eldre barn hadde i større grad enn de yngre opplevd at noen hadde lagt ut uønskede bilder av dem.

Totalt 6 prosent svarte at de hadde mobbet andre på internett eller mobiltelefon. To prosent hadde gjort dette én gang i måneden eller oftere. Totalt tre prosent av barna hadde truet andre gjennom digitale medier, en prosent hadde gjort dette én gang i måneden eller oftere. Tilslutt var det fem prosent som hadde lagt ut uønskede bilder av andre i løpet av det siste året, to prosent av disse hadde gjort det én gang i måneden eller oftere.

Andre undersøkelser

Olweus (2012) gjennomførte fra 2006 til 2010, årlige forekomstmålinger av digital mobbing i 41 skoler i Oslo. Totalt deltok ca. 9000 elever i 4. til 10. klasse. Det ble stilt spørsmål både om det å bli digitalt mobbet selv, og det å digitalt mobbe andre. Mobbing ble definert med utgangspunkt i Olweus' (1993) definisjon av tradisjonell mobbing. Digital mobbing hadde ingen separat definisjon, men ble beskrevet som mobbing som skjer gjennom e-post, direktemeldinger, chat, på nettsider eller gjennom SMS på mobil. Spørsmålene gjaldt opplevelser i løpet av de siste månedene.

Over de fem årene målingene ble gjennomført svarte i gjennomsnitt 3,4 prosent at de hadde blitt digitalt mobbet to eller flere ganger per måned. Det var ingen tendenser til økning eller nedgang i forekomsten av digital mobbing. Også forekomsten av digital mobbing av andre holdt seg stabil. Over de fem årene med målinger svarte i gjennomsnitt 1,4 prosent av elevene at de digitalt mobbet andre.

Oppsummering av forekomst

Internasjonale målinger har vist mye høyere forekomst av digital mobbing enn nasjonale målinger. Dette kan ikke automatisk tilskrives faktiske forskjeller i forekomst ettersom det har blitt brukt ulike definisjoner og ulike krav til hvor ofte hendelsene skal ha skjedd. En internasjonal litteraturgjennomgang av 35 studier fra 2011 og tidligere, viste at i gjennomsnitt 24 prosent av respondentene hadde opplevd å bli digitalt mobbet, avhengig av hvordan digital mobbing hadde blitt definert og operasjonalisert. Videre hadde i gjennomsnitt 18 prosent digitalt mobbet andre (Hinduja & Patchin, 2012).

Nasjonale målinger har vist at mellom 3 til 4,9 prosent hadde opplevd å bli digitalt mobbet i løpet av den siste måneden. Mellom 1,4 til 4,1 prosent hadde digitalt mobbet andre i løpet av den siste måneden. Det er likevel problematisk å sammenligne disse undersøkelsene fordi de bruker ulike krav til hvor ofte hendelsene har skjedd (ukentlig/månedlig). EU Kids Online, som er gjennomført både internasjonalt og nasjonalt, viser at forekomst av digital mobbing er høyere i de skandinaviske landene enn gjennomsnittet i Europa. Undersøkelsen fant at åtte prosent av barn og unge i Norge hadde blitt digitalt mobbet i løpet av det siste året. I Sverige hadde 11 prosent blitt digitalt mobbet i løpet av det siste året, mens i Danmark var det 12 prosent som hadde opplevd dette. Til sammenligning hadde i gjennomsnitt seks prosent opplevd dette i Europa totalt (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011).

Skadevirkninger relatert til digital mobbing

Det er flere studier som har funnet at det å utsettes for digital mobbing kan medføre ekstra belastninger for de utsatte (Brighi, Guarini, Melotti, Galli & Genta, 2012; Menesini, 2012; Mishna, Stroheimer & Spiel, 2009; Schneider, O'Donnel, Stueve & Coulter, 2012; Wang, Nansel & Iannotti, 2012). Det er samtidig påvist høy grad av overlapp mellom de to formene for mobbing (Livingstone, Haddon, Görzig, & Ólafsson, 2011; Hinduja & Patchin, 2012; Olweus, 2012) og Olweus (2012) argumenterer for at dette gjør det vanskelig å frskille spesifikke skadevirkninger ved digital mobbing fra tradisjonell mobbing. Flere studier har vist at tradisjonell mobbing kan føre til problemer som depresjon, PTSD, suicidalitet, ensomhet og/eller angst (Hawker & Boulton, 2000; Idsoe, Dyregrov & Idsoe 2012; Berthelsen et al., 2011; Glasø, Nielsen & Einarsen, 2007).

Wang, Nansel og Iannotti (2011) så på forekomst av depresjon i sammenheng med ulike typer mobbing, deriblant digital mobbing. De fant at det for digital mobbing var større variasjoner i negativ påvirkning basert på om man er offer, utøver eller både offer/utøver, enn ved tradisjonell mobbing. Wang, Nansel og Iannotti sammenlignet så personer involvert i digital mobbing med de som ikke var involvert i mobbing i det hele tatt. Her fant de at både mobbere, ofre og mobber-offer, hadde høyere prevalens av depresjon enn de som ikke ble mobbet. De fant videre høyere prevalens av depresjon blant ofrene enn blant utøverne ved digital mobbing. Denne ulikheten ble ikke funnet ved tradisjonell mobbing.

Schneider, O'Donnel, Stueve og Coulter (2012) studerte sammenhengen mellom prevalens av tradisjonell og digital mobbing og hvilke negative psykologiske påvirkninger dette hadde for ungdom. De fant at ofre for både tradisjonell og digital mobbing var mest utsatt for psykiske problemer, etterfulgt av ofre for kun digital mobbing, og tilslutt ofre for kun tradisjonell mobbing. Videre var det høyest risiko for suicidforsøk blant de som ble både tradisjonelt og digitalt mobbet, etterfulgt av de som kun ble digitalt mobbet, og tilslutt de som kun ble tradisjonelt mobbet. Menesini (2012) fant at prevalens av både aggresjon og kriminell atferd var høyere ved digital mobbing enn ved tradisjonell mobbing.

Brighi, Guarini, Melotti, Galli og Genta (2012) fant at de som ble utsatt for både digital og tradisjonell mobbing hadde mye lavere grad av selvtillit og høyere grad av ensomhet, enn ofre av kun digital eller tradisjonell mobbing hadde. Perren, Dooley, Shaw og Cross (2010) fant at mobbeofre som ble utsatt for både tradisjonell og digital mobbing hadde høyest grad av

internalisering av problemer. Å være offer for digital mobbing involverte også større grad av angst enn ved kun tradisjonell mobbing. Beckman, Hagquist og Hellström (2012) fant sammenheng mellom digital mobbing og psykosomatiske helseproblemer på lik måte som ved tradisjonell mobbing. De fant ingen spesifikke ulikheter mellom digital mobbing og tradisjonell mobbing. De fant likevel at digitale mobbere ser ut til å være like utsatt for psykosomatiske problemer som ofre for digital mobbing.

Forebyggende arbeid

Det er satt i gang en rekke nasjonale tiltak for å forebygge og stanse utøvelsen av digital mobbing. Tiltakene er ofte et samarbeid mellom ulike statlige instanser og frivillige organisasjoner. Trygg bruk-senteret ble startet i 2003 og koordinerer ulike tiltak for trygg bruk av digitale medier blant barn og ungdom i Norge. Senteret tilhører Medietilsynets område for brukertrygghet. Hovedoppgaver omfatter å være samarbeidspartner og koordinerende enhet for organisasjoner, departementer og bedrifter som jobber med tilsvarende problemstillinger. I tillegg står de bak brukerundersøkelsene SAFT (2003 og 2006), Trygg bruk (2010), Barn og digitale medier (2010), og Barn og medier (2012). Parallelt med dette tilbyr de et kontaktpunkt for barn og ungdom som trenger noen og snakke med, herunder om sine problemer i en digital hverdag. Kontaktilbudet driftes av Røde Kors.

«Brukhue.com» er en av kampanjene som inngår i samarbeidet med Trygg bruk-senteret. Brukhue.com er Norges største kampanje mot digital mobbing og er et samarbeid mellom Røde Kors, Barnevakten, Telenor og Medietilsynet. Kampanjen er en turné som besøker norske skoler og består av 45 minutters samling for elevene, og i tillegg 90 minutters samling for foreldre og foresatte. Programmet inneholder fremvisning av informasjonsfilmer, og oppfølgende diskusjoner og faktaopplysning. I foreldrenes program er det i tillegg spesifikke råd for hva man kan gjøre som forelder i en digital hverdag.

«Barnevakten» er en organisasjon som gir råd om barn og medier for at barn og unge skal kunne bruke digitale medier på en trygg måte. Barnevakten samarbeider med flere frivillige organisasjoner, offentlig sektor og kommersielle aktører. Rådgivning og opplysningsarbeid gjøres gjennom flere ulike kanaler. Den mest sentrale kanalen er internettsiden, barnevakten.no, der man kan finne informasjon og råd om bruk av internett, TV og film, mobil, og spill. I tillegg finner man oppdatert informasjon om forskning på barn og medier,

dagsaktuelle nyheter, og anmeldelser av film og spill. Barnevakten holder også foredrag på skoler, for foreldre, og i tillegg for høgskoler, universiteter, mediekonferanser, politi, og sosial- og helsepersonell.

«Slettmeg.no» er en tjeneste tilbudt av Norsk senter for informasjonssikring. Tjenesten tilbyr hjelp til å få fjernet/slettet uønsket personinformasjon på nettet. Gjennom nettsiden slettmeg.no får man guider og råd for hvordan man kan slette ting på nettet, som informasjon på nettsamfunn, materiale på nettsider og søketjenester, og diverse profiler. Man kan også kontakte dem på telefon eller e-post for å få hjelp og råd.

«Du bestemmer» er et samarbeid mellom Teknologirådet, Datatilsynet og Senter for IKT i utdanningen der målet er å undervise ungdom om trygg bruk av IKT. Undervisningsopplegget er gjennomført i flere europeiske og nordamerikanske land. Målet er å øke kunnskap blant ungdom om personvern og bevisstgjøre dem om deres bruk av digitale medier. Barn og ungdom mellom 9 og 17 år undervises om å ta kontroll over egne personopplysninger, og hvordan respektere andre på digitale medier. Undervisningsopplegget ble lansert januar 2007, og i 2010 ble det supplert med en modul om digital mobbing. Undervisningsmaterialet er tilgjengelig gjennom [kampanjens hjemmeside](#), og er i tillegg mulig å bestille i ferdigtrykte hefter. Gjennom nettsidene har brukerne tilgang til diverse interaktivt materiale, filmer, og andre nyttige lenker. I tillegg til disse organisasjonene og tjenestene som jobber direkte mot digital mobbing har flere andre organisasjoner i det generelle hjelpeapparatet et økt fokus på digital mobbing. Blant annet politiet, post- og teletilsynet, konfliktrådet, og ung.no tilbyr informasjon og hjelp i tilknytning til digital mobbing.

Det finnes altså flere tiltak mot digital mobbing i Norge. Olweus (2012) mener at hovedfokuset for arbeid mot mobbing må være på den tradisjonelle mobbingen, og at arbeidet må benytte seg av programmer med dokumentert effekt. Han refererer til egne funn som viser at nedgang i tradisjonell mobbing også har gitt en nedgang i digital mobbing. Disse funnene støttes av en studie gjort i Finland (Salmivalli & Pöyhönen, 2011). I studien ble det funnet at et generelt anti-mobbeprogram vil kunne medføre en nedgang også i digital mobbing. Også Li (2007) og Hinduja og Patchin (2012) påpeker at de to formene for mobbing er så nært relaterte til hverandre at kampanjer mot tradisjonell mobbing også fungerer mot digital mobbing. Skillet mellom digital og ikke-digital blir stadig mindre etter hvert som digitale medier får en større rolle i våre liv. Arbeidet mot digital mobbing må være bevisst at denne

mobbingen ikke er uavhengig av tradisjonell mobbing. Samtidig må arbeidet mot tradisjonell mobbing inkludere et fokus på digital mobbing. Det er likevel viktig at både likhetene og ulikheten mellom de to formene for mobbing avklares og forstås.

Diskusjon

Uenigheten rundt hvordan man skal definere og forstå digital mobbing skyldes i stor grad aspekter ved den digitale mobbingen, som anonymitet, permanens av digitalt innhold, og den omfattende og øyeblikkelige delingen av innhold (Hinduja & Patchin, 2012; Menessini 2012; Olweus, 2012; Smith, 2012). Dette utfordrer den klassiske forståelse av mobbing, der mobbing forstås som repeterte handlinger over tid, der en «svakere» part utsettes for aggressiv atferd av bestemte personer som ønsker å påføre harme. Uenighet rundt definisjon kan føre til at digital mobbing blir et sekkebegrep som omfavner flere ulike handlinger der eneste fellesnevner er at de utøves gjennom bruk av digitale medier. Andre begreper, som digital aggresjon eller digital trakassering, kan være mer beskrivende for deler av atferden som skjer gjennom bruk av digitale medier (Law, Shapka, Hymel, Olson & Waterhouse, 2012; Olweus, 2012; Pyżalski, 2012; Smith, del Barrio & Tokunaga, 2013). Olweus (2012) argumenterer i forlengelsen av dette for at for «vide» inkluderingskriterier er årsaken til de varierende prevalenstillene som ulike studier har presentert. I den tradisjonelle forståelsen av mobbing må den aggressive atferden utøves flere ganger, over en viss tidsperiode, ofte minst 2-3 ganger i løpet av én måned (Solberg & Olweus, 2003). Blant de undersøkelsene som viser høyest forekomst av digital mobbing er det vanligvis spurt om livstidsprevalens for å ha vært utsatt for digital mobbing (Hinduja & Patchin, 2012). Dette betyr at hvis respondenten én gang eller oftere, i løpet av livet, har opplevd digital trakassering og/eller aggresjon så regnes dette som å ha blitt digitalt mobbet.

Det argumenteres for at aggressiv atferd som skjer sjeldent, er trakassering og ikke mobbing (Solberg & Olweus, 2003; Olweus, 2012; Pyżalski, 2012). Pyżalski fant at i løpet av det siste året før hans undersøkelse, hadde nesten 66 prosent av studentene som deltok i studien gjennomført minst én aggressiv digital handling (2012: 311). Dette anså han ikke som digital mobbing, da det kunne dreie seg om enkelthandlinger som ikke innebar noen relasjon med ubalanse i maktforholdet. Andre forskere mener Olweus undervurderer problemet med digital mobbing (Menesini, 2012; Hinduja & Patchin, 2012). Menesini argumenterer for at Olweus' operasjonalisering av digital mobbing i for stor grad tar utgangspunkt i tradisjonell mobbing,

og dermed ekskluderer viktige aspekter ved digital mobbing i målingene. Hun påpeker at i Olweus' definisjon av digital mobbing må den utsatte ha opplevd slik mobbing 2-3 ganger per måned, noe som kan ekskludere personer som har opplevd enkelthendelser som fortsatt plager dem. Olweus (2012) har med bakgrunn i denne kritikken gjennomført analyser der han har inkludert de som har opplevd digital mobbing én eller to ganger i løpet av hele livet. I følge Olweus viser disse tallene fortsatt viser lav forekomst av digital mobbing.

Behov for videre forskning

Uklarhetene rundt definisjon og forståelse av digital mobbing fremhever behov for mer kunnskap om fenomenet (Tokunaga, 2010). Vår bruk av digitale medier har økt kraftig i løpet av få år, og vår kunnskap om hvilke følger dette medfører har ikke klart å henge med. Avklaring og avgrensning av fenomenet digital mobbing, som det er forskningsmessig enighet om, er nødvendig. Dette må også medføre en enighet om operasjonaliseringen og måling av fenomenet. På denne måten vil studier i større grad kunne bygge videre på hverandres funn og samtidig kunne etterprøve hverandres konklusjoner.

Flertallet av studier på digital mobbing har fokusert på forekomst og eventuelt psykologiske innvirkninger av mobbingen (Tokunaga, 2010). Forskningen må også omfatte de involvertes opplevelse og forståelse av digital mobbing. Det vil kunne avdekke nye sider ved digital mobbing, og i forlengelse av dette, digital aggresjon. Det er samtidig viktig med forskning på generelle aspekter ved vår bruk av digitale medier. Aspekter ved anonymitet og falsk identitet medfører nye utfordringer i vår interaksjon med hverandre. Den høye graden av tekstbasert kommunikasjon, gjør at misforståelser blir et økende problem, eksemplifisert for eksempel ved at digitale mobbere forklarer at «... det var bare på tull» (Nærbøe, 2011). Videre ser vi at manglende kontroll ved delingen av personlig og intim informasjon kan ha alvorlige konsekvenser (Casas, Del Rey & Ortega-Ruiz, 2013). Også ved vold i nære relasjoner har digitale medier fått en økende rolle gjennom blant annet trusler, overvåking, kontroll, og vold (Bennet, Guran, Ramos & Margolin, 2011; Draucker, Martsof, 2010). Den digitale implementeringen av stadig flere sider ved våre liv har uforutsette konsekvenser. Forskningsbasert kunnskap er sentralt i denne utviklingen.

Avslutning

Det kreves en kontinuerlig og aktiv oppfølging av arbeidet mot mobbing, både digital og tradisjonell. Roland (2011) argumenterer for at Regjeringens fokus på mobbing i 2002 gjennom opprettelsen av «Manifest mot mobbing» gav en oppmerksomhet rundt problemet som medførte en slik oppfølging. Fokuset på mobbing og implementering av anti-mobbeprogrammer i skolene gav en nedgang i forekomst av mobbing på kort sikt, noe som gjenspeiles i Rolands målinger gjennomført i 2004. Roland (2011) mener videre at manglende oppfølging i årene etter, er årsaken til at forekomst av mobbing gikk opp igjen til tidligere nivåer. Dette indikerer at arbeidet mot mobbing er en pågående kamp som behøver kontinuerlig oppmerksomhet.

Regjeringen har forpliktet seg til arbeid mot alle former for mobbing gjennom kampanjen «Manifest mot mobbing». Kampanjen hadde spesielt fokus på digital mobbing igjennom 2011. I tillegg har media, ulike organisasjoner, skoler og foreldre har vært med på å sette søkelyset på digital mobbing. Samtidig er mediebildet av digital mobbing ikke alltid i overensstemmelse med bildet forskningen viser. Det er ikke grunnlag for å si at digital mobbing er i sterk vekst og/eller at det har skapt mange nye mobbeofre (Hinduja & Patchin, 2012). Digitale medier er en viktig del av barn og ungdoms sosiale liv (Turkle, 2011). Integreringen av digitale medier i barn og unges liv har gitt dem muligheter som ingen tidligere generasjoner har hatt. Integreringen medfører likevel en økt risiko for å utsettes for negative opplevelser. De positive sidene ved digitale mediers inntog i barn og ungdoms liv er likevel langt flere enn de negative.

Tusenvis av barn og unge i Norge opplever mobbing hver uke eller oftere (Wendelborg, 2012). For de involverte kan mobbingen ha langtrekkende og alvorlige konsekvenser (Hawker & Boulton, 2000; Idsøe, Dyregrov & Idsøe, 2012; Strøm, Thoresen, Wentzel-Larsen, Dyb, 2013). Det er viktig å sette fokus på og aktivt jobbe mot all form for mobbing, både i barnehagene, på skolene, på arbeidsplassene, og på andre arenaer der mennesker møtes. Digital mobbing må være en del av dette arbeidet. Regjeringens spesifikke fokus på digital mobbing viser en oppmerksomhet rundt problemet og en villighet til å gjennomføre tiltak for å motarbeide og forebygge slik mobbing. I tillegg finnes en rekke tiltak der frivillige organisasjoner og statlige instanser samarbeider i arbeidet mot digital mobbing. Disse tiltakene omfatter forebyggende arbeid, informasjon og kunnskapsspredning, og hjelp og støtte til personer som opplever, eller har opplevd, digital mobbing.

At flere står frem med sine opplevelser av digital mobbing kan være en av årsakene bak inntrykket av at problemet øker (Hinduja & Patchin, 2012). Studier viser samtidig at mange barn og unge har sett at andre har blitt digitalt mobbet (Medietilsynet, 2010). Digital mobbing er potensielt mye mer synlig enn den tradisjonelle mobbingen. Trusler, trakassering, uønskede bilder og videoer, nettsider og chat er i mange tilfeller offentlig tilgjengelig. Samtidig medfører den offentlige tilgjengeligheten til at mobbeatferden blir synlig, bevisene ligger bare noen tastetrykk unna. At mobbingen ikke kun foregår bak gymsalen i storefri, men nå kommer rett inn i stua gjennom dataskjermen, kan være en av årsakene til at problemet med digital mobbing virker så omfattende. Det er viktig at foreldre holder seg oppdatert på hva barna gjør og utsettes for gjennom digitale medier. Barn og unge forteller i liten grad sine foreldre om hva de opplever gjennom digitale medier (Barn og digitale medier, 2010). Hvis kunnskap om og bevisstgjørelse av digital mobbing formidles til barn, ungdommer og voksne, vil problemet i større grad kunne motarbeides og forebygges.

Basert på den gjennomgåtte litteraturen kan følgende hovedpunkter fremsettes:

- Digital mobbing er et problem som berører barn og ungdom i dagens samfunn.
- Det er stor grad av uenighet rundt hva som skal anses som digital mobbing. Et veletablert og felles forståelsesgrunnlag av fenomenet er nødvendig.
- Det er uenighet om forekomst av digital mobbing, men de fleste studier anser digital mobbing i dag som mindre utbredt enn tradisjonell mobbing.
- Foreldre, foresatte og andre voksne vet lite om hva barna deres opplever gjennom bruk av digitale medier.
- Allerede utsatte grupper er i større grad utsatte for digital mobbing enn andre.
- Det er ekstra belastende å utsettes for både digital og tradisjonell mobbing. Det er vanskeligere å påvise spesifikke belastninger tilknyttet kun digital mobbing, men alle former for mobbing har negativ innvirkning på de involvertes livskvalitet.
- Digital mobbing og tradisjonell mobbing henger sammen.
- Det er ikke grunnlag for å si at digital mobbing er i sterk vekst og/eller at det har skapt mange nye mobbeofre.
- Tiltak mot mobbing burde ha et helhetlig fokus på mobbeatferd som inkluderer både tradisjonell og digital mobbing.

Kommende forskning burde differensiere ulike handlinger og typer atferd innenfor digital aggresjon. Dette vil i større grad avgrense digital mobbing fra andre former for aggresjon og dermed gi oss mer spesifikk kunnskap om fenomenet. Det vil medføre en bedre forståelse av digital mobbing, og i forlengelsen av dette, økt mulighet for forebygging og intervensjon.

Referanseliste

Auestad, G. (2010). Digital mobbing anno 2008. *Rapport, Senter for atferdsforskning, Universitetet i Stavanger.*

Barn og digitale medier 2010. Medietilsynet, Rapport i samarbeid med Trygg bruk.

Barn og medier 2012 – Fakta om barn og unges (9-16 år) bruk og opplevelser av medier. Medietilsynet, Rapport i samarbeid med Trygg bruk.

Barneombudet.no (2008). Fakta – Funksjonsnedsettelse. Hentet 02.09.13, fra http://www.barneombudet.no/temasider/helse/funksjonsn/fakta_funk/

Beckman, L., Hagquist, C., & Hellström, L. (2012) Does the association with psychosomatic health problems differ between cyberbullying and traditional bullying? *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3-4), 421-434

Berthelsen, M., Skogstad, A., Lau, B. & Einarsen, S. (2011) "Do they stay or do they go?: A longitudinal study of intentions to leave and exclusion from working life among targets of workplace bullying", *International Journal of Manpower*, Vol. 32 Iss: 2, pp.178 – 193

Brighi, A., Guarini, A., Melotti, G., Galli, S., & Genta, L. M. (2012). Predictors of victimisation across direct bullying, indirect bullying and cyberbullying. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17, 375-388.

Calvete, E., Orue, I., Estéves, A., Villardón, L. & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in Adolescents: Modalities and Aggressors' Profile. *Computers in Human Behavior* 26, 1128-1135.

Casas, J. A., Del Rey, R., & Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and Cyberbullying: Convergent and Divergent Predictor Variables. *Computers in Human Behavior*, 29:3, 580-587.

Cassidy, W., Jackson, M., & Brown, K. N. (2009). Sticks and stones may break my bones, but how can pixels hurt me? Students experiences with cyber-bullying. *School Psychology International*, 30, 383-402.

Currie, C et al., eds. Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2012 (Health Policy for Children and Adolescents, No. 6).

Dehue, F., Bolman, C., & Vollink, T. (2008). Cyberbullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11, 217–223.

Dooley, J., Pyzalski, J., & Cross, D. (2009). Cyberbullying versus face-to-face bullying. *A theoretical and conceptual review. Zeitschrift fur Psychologie/Journal of Psychology*, 41, 414-422.

Draucker, C. B., & Martsof, D. S. (2010). The Role of Electronic Communication Technology in Adolescent Dating Violence. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing* 23(3), 133-142.

Ergo, T. & Risa, E. (2012, 3. september). Stian (14) skulle mobbes til døde. *Aftenposten*, hentet 14.02.13 fra <http://www.aftenposten.no/fakta/innsikt/Stian-14-skulle-mobbes-til-dode-6980867.html#.UVKuuxxLN0Y>

Eriksen, E. F. (2012, 22. juni). Digital mobbing er farligst. *Morgenbladet*, hentet 12.02.13 fra http://morgenbladet.no/ideer/2012/digital_mobbing_farligst#.UVKvWBxLN0Y

- Fanti, K. A., Demetriou, A. G. & Hawa, V. V. (2012) A longitudinal study of cyberbullying : Examining risk and protective factors, *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 161-181
- Ghalegolabi, M. (2010, 27. Mai). Digital mobbing blant jenter øker kraftig. NRK, hentet 15.02.13 fra <http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7141238>
- Glasø, L., Nielsen, M. B. & Einarsen, S. (2007). Mobbing og trakassering i arbeidslivet: Forekomst, årsaker og konsekvenser. *Søkelys på arbeidslivet*, 24(1), 83–93.
- Glasø L., Nielsen, M.B. & Einarsen S. (2009). Interpersonal problems among victims and perpetrators of workplace bullying. *Journal of Applied Social Psychology* 39 (6): 1316–1333.
- Görzig, Anke (2011) Who bullies and who is bullied online?: A study of 9-16 year old internet users in 25 European countries. EU Kids Online network, London, UK.
- Gradinger, P., Stroheimer, D., & Spiel, C. (2009). Traditional bullying and cyberbullying: Identification of Risk Groups for Adjustment Problems. *Journal of Psychology*, 217, 205-213
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J., (2000). Twenty Years' Research on Peer Victimization and Psychosocial Maladjustment: A Meta-analytic Review of Cross-sectional Studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol. 41 (4), 441-455
- Helsedirektoratet (2012). Oppdrag og tilskudd til Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress over statsbudsjettet kapittel 764.73 for 2012.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2009). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010). Summary of our cyber bullying research from 2005– 2010. Hentet 16.03.13 fra <http://cyberbullying.us/research.php>
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2012). Cyberbullying: Neither an epidemic nor a rarity. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(5), 539-543
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2012). *School Climate 2.0: Preventing cyberbullying and sexting one classroom at a time*. Thousand Oaks, CA: Sage (Corwin Press).
- Idsøe, T., Dyregrov, A., & Idsøe, E. C. (2012). Bullying and PTSD Symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*. Vol 40(6), 901-911
- Ito, M. Horst, M. Bittani, d. Boyd, B. Herr-Stephenson, P. G. Lange, C. J. Pascoe, and L. Robinson. 2008, November. «Living and Learning With New Media: Summary of Findings from the Digital Youth Project.» *The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Reports on Digital Media and Learning*. <http://digitalyouth.ischool.berkeley.edu/files/report/digitalyouth-WhitePaper.pdf>
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Bates, G., Mikton, C., Shakespeare, T. & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *Lancet*, 308: 899-907.
- Katzer, C., Fetchenhauer, D., & Belschak, F. (2009). Cyberbullying: Who are the victims? A comparison of victimization in Internet chatrooms and victimization in school. *Journal of Media Psychology*, 21, 25–36.

- Kowalski, R. M., Morgan, C. A., & Limber, S. P. (2012). Traditional bullying as a potential warning sign of cyberbullying. *School Psychology International*, 33: 505.
- Law, D. M., Shapka, J. D., Domene, J. F., & Gagné, M. H. (2012). Are cyberbullies really bullies? An investigation of reactive and proactive online aggression. *Computers in Human Behavior* 28(2), 664-672.
- Law, D. M., Shapka, J. D., Hymel, S., Olson, B. F., & Waterhouse, T. (2012) The changing face of bullying: An empirical comparison between traditional and internet bullying and victimization. *Computers in Human Behavior* 28(1), 226-232.
- Lenhart, A., M. Madden, A. Macgill, and A. Smith. 2007. "Teens and social media." *Pew Internet & American Life Project*. Hentet 19.11.09 fra <http://www.pewinternet.org/Reports/2007/Teens-and-Social-Media.aspx>
- Lester, L., Cross, D., & Shaw, T. (2012): Problem behaviours, traditional bullying and cyberbullying among adolescents: longitudinal analyses. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17:3-4, 435-447.
- Li, Q. (2008). A cross-cultural comparison of adolescents' experience related to cyberbullying. *Educational Research*, 50, 223-234, doi: 10.1080/00131880802309333
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., and Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. LSE, London: EU Kids Online.
- Lobe, B., Livingstone, S., Ólafsson, K. and Vodeb, H. (2011) *Cross-national comparison of risks and safety on the internet: Initial analysis from the EU Kids Online survey of European children*, London: EU Kids Online, LSE.
- Låftman, S. B., Modin, B., & Østberg, V. (2013). Cyberbullying and subjective health. A Large-scale study of students in Stockholm, Sweden. *Children and Youth Services Review* 35, 112-119.
- Manifest mot mobbing 2011-2014. Et forpliktende samarbeid for et god tog inkluderende oppvekst- og læringsmiljø. Hentet 02.01.13 fra http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Manifestmotmobbing_20112014.pdf
- Mareés, N., & Petermann, F. (2012). Cyberbullying: An increasing challenge for schools. *School Psychology International* 33: 467.
- Menesini, E. (2012). Cyberbullying: The right value of the phenomenon. Comments on the paper "Cyberbullying: An overrated phenomenon?" *European Journal of Development Psychology*, 9:5, 544-552.
- Menesini, E., Calussi, P. and Nocentini, A. (2012) Cyberbullying and Traditional Bullying, in *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives* (eds Q. Li, D. Cross and P. K. Smith), Wiley-Blackwell, Oxford, UK.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T., & Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies, and bully-victims. *Children and Youth Services Review* 34(1), 63-70.
- Monks, C. P., Robinson, S., & Worlidge, P., (2012). The emergence of cyberbullying: A survey of primary school pupils' perceptions and experiences. *School Psychology International* 33: 447
- Nærbø, Jens (2011). «I 8. klasse er du villig til å gå over lik». Unge jenters beskrivelse av aggresjon, trakassering og mobbing på internett. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 2011, 01, 15-23.

- Olweus, Dan (1992). *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Olweus, Dan (2002). Mobbing i skolen: Nye data om omfang og forandringer over tid. Olweus-gruppen, Hemil-senteret, Universitetet i Bergen.
- Olweus, Dan (2012). Cyberbullying: An overrated phenomenon? *European Journal of Development Psychology*, 9:5, 520-538
- Parris, L., Varjas, K., Meyers, J., & Cutts, H. (2011). High School Students' Perceptions of Coping With Cyberbullying. *Youth & Society*, 44, 284-306.
- Patchin, J. W. (2012) *How Many Teens are Actually Involved in Cyberbullying?* Hentet 10.01.13, fra <http://cyberbullying.us/blog/how-many-teens-are-actually-involved-in-cyberbullying.html>
- Paul, S., Smith, P.K., & Blumberg, H. H. (2012). Revisiting cyberbullying in schools using the quality circle approach. *School Psychology International*, 33(5), 492-504.
- Pelfrey Jr., E. V., & Weber, N. L. (2013): Keyboard Gangsters: Analysis of Incidence and Correlates of Cyberbullying in a Large Urban Student Population, *Deviant Behavior*, 34:1, 68-84.
- Perren, S., Dooley, J., Shaw, T., & Cross, D. (2010). Bullying in school and cyberspace: Associations with depressive symptoms in Swiss and Australian adolescents. *Children and Adolescents Psychiatric Mental Health* 4:28
- Peters, T. (2013, 12. mars). Tror 13-åring tok sitt eget liv etter grov nettmobbing. VG, Hentet 20.03.13 fra <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=10108313>
- Pyżalski, J. (2012): From cyberbullying to electronic aggression: typology of the phenomenon, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17:3-4, 305-317
- Popovic-Citic, B., Djuric, S., & Cvetkovic, V., (2011) The prevalence of cyberbullying among adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International* 32: 412
- Rivers, I., Chesney, T., & Coyne, I. (2011). Cyberbullying. I C.P. Monks & I. Coyne (red.), *Bullying in different contexts* (s. 211-230). Cambridge: Cambridge University Press.
- Roland, E. (1999). School Influence on Bullying. *Stavanger. Rebell Forlag*.
- Roland, E. (2011). The broken curve: Effects of the Norwegian manifesto against bullying. *International Journal of Behavioral Development*, September 2011, vol. 35 no. 5 383-388
- Rose, C. A., Monda-Amaya, L. E. & Espelage, D. L. (2010). Bullying Perpetration and Victimization in Special Education: A Review of the Litterature. *Remedial and Special Education*, vol. 32, no. 2:114-130
- Salmivalli, C., & Pöyhönen, V. (2012). Cyberbullying in Finland. In Q. Li, D. Cross, & P. Smith (Eds.), *Cyberbullying in the Global Playground: Research from International Perspectives*.
- Schneider, S. K., O'Donnel, L., Stueve, A., & Coulter, R. W. S. (2012). Cyberbullying, School Bullying, and Psychological Distress: A Regional Census of High School Students. *American Journal of Health* 102(1), 171-177.
- Sentenac, M., Arnaud, C., Gavin, A., Molcho, M., Gabhainn, S. N., & Godeau, E. (2011). Peer Victimization Among School-aged Children with Chronic Conditions. *Epidemiologic Reviews*, 34(1): 120-128.

- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another Main Type of Bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P. K., (2012). Cyberbullying: Challenges and opportunities for a research program – A response to Olweus (2012), *European Journal of Developmental Psychology*, 9:5, 553-558.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376–385.
- Solberg, M., E., & Olweus, D. (2003). Prevalence Estimation of School Bullying With the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior* 29(3), 239-268.
- Staksrud, E. (2011). *Norske barn på Internett: Høy risiko - liten skade?* Nordicom Information (4).
- Statistisk Sentralbyrå (2011). *Andel som har brukt Internett en gjennomsnittsdag, antall minutter brukt i gjennomsnitt blant alle og blant brukere. Hele landet.* Hentet 18.10.12, fra http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2012/tabeller/fritid/fritid1400.html
- Statistisk sentralbyrå (2012). *Prosentandel som har brukt ulike elektroniske tilbud og antall private telefonsamtaler og sms en gjennomsnittsdag. Hele landet.* Hentet 06.12.12, fra <http://www.ssb.no/barnogunge/2012/tabeller/fritid/fritid2200.html>
- Statistisk sentralbyrå (2012). *Brukere av internett siste 3 måneder. Andel av befolkningen, etter kjønn, alder, utdanning og arbeidssituasjon. 2. Kvartal. Prosent.* Hentet 02.01.13 fra <http://www.ssb.no/emner/10/03/ikthus/tab-2012-09-12-05.html>
- Strøm, I., Thoresen, S., Wentzel-Larsen, T., Dyb, G. (2013). Violence, bullying and academic achievement: A study of 15-year-old adolescents and their school environment, *Child Abuse & Neglect*, 2013 Jan 5.
- Tokunaga, S. R. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277-287
- Turkle, Sherry (2011). *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other.* Basic books.
- Bakgrunn for kunnskapsløftet (2006). Hentet 16.01.13 fra <http://www.udir.no/Lareplaner/Veiledninger-til-LK06/Veiledning-i-lokalt-arbeid-med-lareplaner/Artikler/Bakgrunn-for-Kunnskapsloftet/>
- Vanucci, M., Nocentini, A., Mazzoni, G., & Menesini, E. (2012). Recalling Unpresented Hostile Words: False Memories Predictors of Traditional and Cyberbullying. *European Journal of Developmental Psychology*, 9(2), 182-194.
- Wang, J., Nansel, T. R., Iannotti, R. J., (2011). Cyber and Traditional bullying: Differential Association With Depression. *Journal of Adolescent Health* 48 (2011) 415-417.
- Wendelborg, C. (2012). Mobbing, diskriminering og uro i klasserommet. Analyse av Elevundersøkelsen 2012. *Rapport 2012, NTNU Samfunnsforskning.*
- Willard, N. (2007). The authority and responsibility of school officials in responding to cyberbullying. *Journal of Adolescent Health*, 41, 64-65.

Wingate, V. S., Minney, J. A., & Guadagno, R. E. (2012). Sticks and stones may break your bones, but words will always hurt you: A review of cyberbullying. *Social Influence*.

Williams, K.R. & Guerra, N.G. (2007) Prevalence and predictors of internet bullying. Commissioned paper, Centers for Disease Control and Prevention, Atlanta, GA.

Ybarra, M., L., Diener-West, M., & Leaf, P., J. (2007). Examining the Overlap in Internet Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention. *Journal of Adolescent Health* 41(6), 42-50.